

Ιουλιανό Ημερολόγιο

Μάνος Δανέζης και Στράτος Θεοδοσίου

Επίκουροι Καθηγητές Αστροφυσικής
Τμήμα Φυσικής Πανεπιστημίου Αθηνών

Η δημιουργία του ημερολογίου

Ο Ιούλιος Καίσαρας ως Μεγάλος Αρχιερέας, τίτλο που είχε ήδη από το 63 π.Χ., μπορούσε να επεμβαίνει στο ημερολόγιο και να κάνει τις σχετικές ημερολογιακές προσαρμογές. Έτσι Το 46 π.Χ. ή 708 A.U.C. έχοντας διαπιστώσει την ουσιαστική ημερολογιακή δυσαρμονία με τις αντίστοιχες κλιματολογικές εποχές του έτους, αποφάσισε να πραγματοποιήσει μια δραστική παρέμβαση στο ημερολόγιο του Νουμά. Στην εποχή του, τα ημερολογιακά σφάλματα είχαν συσσωρευτεί και η αταξία ήταν τέτοια, ώστε παραδοσιακές γιορτές της άνοιξης γιορτάζονταν σχεδόν το φθινόπωρο και οι χειμερινές γιορτές περίπου το καλοκαίρι.

Ο Ιούλιος Καίσαρας είχε εντυπωσιαστεί από την απλότητα και την ακρίβεια του ηλιακού αιγυπτιακού ημερολογίου, που είχε γνωρίσει κατά την παραμονή του στην Αίγυπτο. Κάλεσε, λοιπόν, από την Αλεξάνδρεια, όπου τότε ήκμαζε η Αστρονομία, τον Έλληνα αστρονόμο Σωσιγένη και αναμόρφωσε το ημερολόγιο του Νουμά σύμφωνα με τις υποδείξεις του .

Στο ημερολόγιο του Νουμά, που ίσχυσε από το 700 μέχρι το 46 π.Χ., η διάρκεια του πολιτικού έτους –χωρίς τον εμβόλιμο μήνα– ήταν μικρότερη από τη διάρκεια του αντίστοιχου τροπικού. Αυτό είχε ως άμεση συνέπεια το ημερολόγιο να προπορεύεται από τις αστρονομικές εποχές και η ημερολογιακή ισημερία να συμβαίνει πριν από την πραγματική. Συγχρόνως, το μηνολόγιο δεν συμβάδιζε με τις κλιματολογικές εποχές. Ενώ δηλαδή οι Ρωμαίοι είχαν ημερολογιακά μήνα Μάρτιο, εποχιακά βρισκόνταν στο καλοκαίρι, και οι γιορτές του θερισμού συνέπιπταν με το τέλος του χειμώνα.

Το 46 π.Χ. η ημερολογιακή ισημερία απείχε από την αστρονομική περίπου ένα τρίμηνο, και ο τρύγος γινόταν –σύμφωνα με το ημερολόγιο– τον Ιανουάριο!!

Ο Σωσιγένης, για να καλύψει το αθροιστικό σφάλμα που είχε δημιουργηθεί όλους αυτούς τους αιώνες, πρόσθεσε στο έτος 46 π.Χ., εκτός από τον Mercedonius με τις 23 ημέρες (μετά την 23η Φεβρουαρίου), άλλους δύο εμβόλιμους μήνες διάρκειας 67 συνολικά ημερών, μετά τον μήνα Δεκέμβριο, τον Undecimber (Ενδέκατος) με 33 ημέρες και τον Duodecimber (Δωδέκατος) με 34 ημέρες. Έτσι, το έτος 46 π.Χ. είχε πια $355+23+67=445$ ημέρες.

Με διαταγή του Ιούλιου Καίσαρα, η διάρκεια του 46 π.Χ. αυξήθηκε κατά αυτές τις 90 ημέρες ($355+90=445$), γιατί τόσες είχαν διανυθεί χωρίς να έχουν μετρηθεί και η εαρινή ισημερία αποκαταστάθηκε στην πραγματική εποχιακή της θέση. Το έτος 46 π.Χ. ή 708 A.U.C. με τις 445 ημέρες ονομάστηκε «έτος συγχύσεως» (*annum confusionis*).

Το αναμορφωμένο από τον Σωσιγένη ρωμαϊκό ημερολόγιο ονομάστηκε, όπως ήταν επόμενο, Ιουλιανό, προς τιμήν του εμπνευστή του, Ιούλιου Καίσαρα, και ήταν ένα βήμα προς την τελειότητα.

Η εφαρμογή του άρχισε την 1η Ιανουαρίου του 45 π.Χ. και η εαρινή ισημερία συνέβη στις 23 Μαρτίου.

Καθορισμός δίσεκτου έτους

Το Ιουλιανό ημερολόγιο ήταν αποκλειστικά ηλιακό και αγνοούσε εντελώς τις φάσεις της Σελήνης. Ο Σωσιγένης θεώρησε το τροπικό έτος ίσο με 365,25 ημέρες, δηλαδή με 365 ημέρες και 6 ώρες. Η συμβολή του Σωσιγένη συνίστατο στο ότι ήταν ο πρώτος – μετά βέβαια τη μεταρρύθμιση που επιχείρησε ο Πτολεμαίος Γ' ο Ευεργέτης, που έλαβε υπόψη του αυτές τις επιπλέον 0,25 ημέρες ή 6 ώρες, τις οποίες συνυπολόγισε στη μέτρηση της διάρκειας του έτους στο Ιουλιανό ημερολόγιο.

Σύμφωνα με τις υποδείξεις του Σωσιγένη, κάθε τέσσερα χρόνια προστίθετο στο έτος μία εμβόλιμη ημέρα, που αποτελούσε την άθροιση αυτών των επιπλέον 6 ωρών και η οποία τοποθετείτο εκείνη την εποχή μετά την 24η Φεβρουαρίου, που ονομαζόταν «*dies sextus ante Calendas Martias*» δηλαδή η 6η ημέρα πριν από τις Καλένδες (πρωτομηνιά) του Μαρτίου.

Οι Ρωμαίοι όμως πίστευαν ότι ο Φεβρουάριος έπρεπε να έχει πάντοτε 28 ημέρες, γιατί μ' αυτόν τον τρόπο θα απέφυγαν την ασέβεια προς τους χθόνιους θεούς και τη μνήμη των νεκρών. Έτσι, δεν αριθμούσαν την εμβόλιμη αυτή ημέρα ως 5η πριν από τις Καλένδες Μαρτίου, αλλά από θεοσέβεια μετρούσαν δύο φορές την 24η Φεβρουαρίου ως δις-έκτη (*bis sextus ante Calendas Martias*). Συνεχίζοντας αυτήν την παράδοση, ακόμα και σήμερα ονομάζουμε δίσεκτο (*bisextiles, annus bisextus*) το έτος που έχει μία πρόσθετη ημέρα, μόνο που εμείς την προσθέτουμε στο τέλος του Φεβρουαρίου, ως 29η ημέρα του. Μ' αυτόν τον τρόπο, το πολιτικό έτος είχε πάντοτε ακέραιο αριθμό ημερών –είτε 365 ημέρες στα κοινά έτη, είτε, κάθε τέσσερα χρόνια, 366 ημέρες στα δίσεκτα– και οι μήνες είχαν διάρκεια, εκτός βέβαια από τον Φεβρουάριο, 31 ή 30 ημέρες εναλλάξ.

Δίσεκτα, λοιπόν, στο Ιουλιανό ημερολόγιο είναι εκείνα τα έτη των οποίων ο αριθμός διαίρεται ακριβώς δια 4.

Όμως αυτό το τέχνασμα των Ρωμαίων δεν κατάφερε να νικήσει τη λαϊκή δεισιδαιμονία. Η εμβόλιμη αυτή ημέρα θεωρήθηκε άτυχη, αποφράς και μαζί της άτυχος ολόκληρος ο δίσεκτος χρόνος. Ο Ιούλιος Καίσαρας με ειδικό διάταγμα όρισε την εμβόλιμη ημέρα ως *punctum temporis*, δηλαδή «*χρονική στιγμή*». Για τον λόγο αυτόν, όποιος γεννιόταν αυτήν την ημέρα γιόρταζε τα επόμενα γενέθλιά του την προηγούμενη ημέρα, δηλαδή την 23η Φεβρουαρίου. Επίσης, με διαταγή του Ιούλιου Καίσαρα εκδόθηκε ένα αλμανάκ, τόσο για τους αγρότες όσο και για τους υπόλοιπους Ρωμαίους, στο οποίο αναφέρονταν σε ποιες ημερομηνίες του έτους συνέβαιναν τα εποχιακά και τα αστρονομικά φαινόμενα.

Βιβλιογραφία

Στράτος Θεοδοσίου και Μάνος Δανέζης: «*Η Οδύσσεια των Ημερολογίων*», Εκδόσεις Διάυλος, Αθήνα 1995.